

mašhadī hoseynī, 'enāyat-ol-lāh ebn-e mohammad
zamān (- 17c)

اهداء به: فخرالدین محمد موسوی
در استخراج سمت قبله در یک «مقدمه» و «عقدی» و «حلی» و
«خاتمه» ای. در دیباچه از کسانی که پیش از او در این زمینه
نگاشته اند نام می برد: کمال الدین حسین بن ابراهیم المنصوری
الحسینی، مولانا مظفر جنابذی، عبدالعلی بیرجندی، و «عمده
التأخرین ... بهاء الملة و الدین محمد عاملی». از این روزگار
محمد زمان بن محمد جعفر مشهدی (- ۱۰۴۱ق) نگارنده «شرح
قواعد الاحکام» (الذریعه ۱۹/۱۴) را می شناسیم که دارای
«دیوان» نیز بوده است (همانجا ۴۰۶/۹) که نباید با این ریاضی دان
یکی باشد. (احمد منزوی)

آغاز: الحمد لله الذي جعل الكعبة المعظمة قبلة للعالمين ... و بعد،
بر ارباب فهم و فطرت و اصحاب ذکاوت و فطنت.
[نسخه های منزوی ۳۳۱/۲؛ فهرستواره منزوی ۳۰۰۱/۴ «فخریه ...»، همانجا
۳۱۳۳ نمایه (اسطرلابی)]

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۷۱۱/۸-ف

نسخه اصل: نسخه آقای روضاتی در اصفهان؛ خط: نسخ، بی کا،
تا: قرن ۱۱ [فیلمهاف: ۱-۷۲۲]

۲. تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۱۰۷۹/۸-ف

آغاز: برابر؛ انجام: و بیرون آوردن آسان باشد. و جدول این
است.

خط: نسخ خوش، بی کا، تا: قرن ۱۱ یا آغاز قرن ۱۲؛ ۱۸ گ
[۱۲۵-پ-۱۴۲ (پ)؛ ف: ۲-۱۸۳]

● فخریه / شعر / فارسی

faxrīya

هجری تفرشی، محمد صادق بن فضل الله، - ۱۱۶۰ ؟
قمری

hejrī tafrešī, mohammad sādeq ebn-e fazl-ol-lāh (-
1747)

منظومه ای است در حدود ۲۱۲ بیت که با سه بیت عربی آغاز
شده و به ستایش خداوند بزرگ پرداخته، سپس نادرشاه را مدح
نموده و پس از آن به ستایش علمی و ادبی خود پرداخته و
سبک شاعرانه نظامی در مخزن الاسرار را پی گرفته است.

آغاز: رب بما جدت و انعمتی xx شکرک الهمت و الزمتی /
من و بلغ بصلوة الصلوة xx اشرف من ارسل فی الکائنات
انجام: داد زیانش چه بگفتن به دل xx دایره طی کرد که طی
السجل

چاپ: در گنجینه بهارستان، بخش ادبیات فارسی، جلد ۱، صص
۳۴۵ - ۳۵۵، به کوشش احمد نصیری فرد

[الذریعه ۵۷۸/۹ و ۱۲۹۰ و ۲۵۵/۱۹؛ دنا ۸۸۷/۷ (۷ نسخه)؛ نسخه های منزوی

(۱۱۴)، ۲۵ سطر (۱۵×۱۰)، اندازه: ۱۳×۱۹سم [ف: ۶-۲۲۳۹]

سه فخر < اخبار فخر و یحیی بن عبدالله

سه فخرالدین رازی < ترجمه فخرالدین رازی

سه فخر رازی < ترجمه فخرالدین رازی

● فخر السودان علی الیضان / - عربی

faxr-ul sūdān 'ala-l baydān

جاحظ، عمرو بن بحر، ۱۵۰ - ۲۵۵ قمری

jāhez, 'amr ebn-e bahr (768 - 870)

چاپ: چاپ شده.

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۵۱۷/۵-ف

نسخه اصل: داماد ابراهیم پاشا ش ۹۴۹؛ بی کا، بی تا؛ ۱۴ گ

(۵۹-پ-۷۲) [فیلمهاف: ۱-۴۹۴]

سه فخر المناقب فی فضائل علی بن ابیطالب (ع) < کنز المطالب

و بحر المناقب

● فخری / انساب / عربی

faxrī

فخر رازی، محمد بن عمر، ۵۴۴؟ - ۶۰۶ قمری

faxr-e rāzī, mohammad ebn-e 'omar (1150 - 1210)

در سرآغاز رساله به فارسی آمده است: جامع این کتاب امام
رازی، چون به صحبت سید نسابه عزالدین اسماعیل بن حسن بن
محمد نیشابوری رسید و مهارت او را دید و از او مجاز گردید
این کتاب مسمی به کتاب فخری تصنیف کرد. سپس می افزاید:
«هذا التفصیل منقول من ... غایة المعقین فی انساب الطالبین
العلویین».

تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۲۵۳۲/۴

آغاز: هم اولاد امیرالمؤمنین علی (ع) اسمه المغیره و عبدالمناف

بن؛ انجام: بن مالک بن نصر، هو قریش، تمت بعون الملك
الوهاب

خط: نسخ، بی کا، تا: با تاریخ ۱۰۰۹ق؛ کاغذ: ترمه، جلد: میشن،
۲۴۳ گ (۳۹-ر-۲۸۱ پ)، ۱۴ سطر [ف: ۶-۴۷۴]

سه الفخریه < تاریخ پادشاهان اوده

سه الفخریه < النکت الاعتقادیة

● فخریه / هیئت / فارسی

faxrīya

مشهدی حسینی، عنایت الله بن محمد زمان، ق ۱۱ قمری

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فخا)؛؛ جلد بیست و سوم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276261

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۳

validity of the *khavar al-wāḥid*.¹⁴ He was victorious in spite of his opponents much-feared dialectical style which was known to make use of every weakness he found. Ṭabarī, who had been Dāwūd al-İşfahānī's pupil at one time, took detailed notes of the debate which he included in one of his books, thus becoming the source to which posterity owed the recollection of this event.¹⁵ Ṭabarī did not mind that Abū Mujālid was a Mu'tazilite; the intention of his book was to refute Dāwūd al-İşfahānī 'the prolific writer'.¹⁶ Others were not so considerate; they regarded Abū Mujālid as a 'propagandist' (*dā'iya*).¹⁷ They were probably referring to the fact that he wrote on the subject of the *khalq al-Qur'ān* at a time when it was not the obvious thing to do any more – and sometimes not a wise thing, either.¹⁸ He was said to have accused Ibn Kullāb, at the time on the rise as a serious opponent to the Mu'tazila, of Christian inclinations.¹⁹ The same was also said of 'Abbād b. Sulaymān; it was the standard argument of Mu'tazilite polemic.²⁰ He also debated with Nāshī', possibly regarding the latter's Shī'ite tendencies.²¹ He was the type of theologian in whom prominent Mu'tazilites confided unreservedly at the time.²²

4.2.4.1 Jāḥiz

The first one to put pen to paper against the radicals was, not for the first time, 'Amr b. Baḥr al-Jāḥiz, d. 255/869. The Rāfiḍites had long been anathema to him; he had written about – and presumably against – them and demonstrated the difference between them and the Zaydiyya.¹ In his *K. al-tarbī' wal-tadwīr*, writ-

14 Dhahabī, *Sīyar* x 553, 8ff.; *Lisān al-Mizān* I 162, 14ff.; also Ḥākim al-Jushamī, *Risālat Iblīs* 50, 1f.

15 Yāqūt, *Irshād* VI 450, pu. ff.; transl. Rosenthal in: *The History of al-Ṭabarī*, Introduction 121.

16 This is how I interpret *dhū l-asfār* in the title *Radd 'alā dhī l-asfār*. This probably also conceals an allusion to the donkey carrying the books in sura 62:5 (cf. Gilliot in: SI 69/1989/187, MIDEO 19/1989/57ff., and in: *Exégèse, langue et théologie* 47f.).

17 TB IV 95, 19f.; Khayyāt describes him as *al-du'ā' ilā l-ḥaqq* (*Intiṣār* 77, 13).

18 Dhahabī, *Sīyar* x 553, 5. The *disputatio* also took place 'after a quarrel concerning the *khalq al-Qur'ān* broke out' (*Irshād* VI 451, 2); but this does not necessarily mean that this was the topic of the actual debate, nor does it mean that it took place during the *miḥna*: that would be too early for all involved. It is also certainly not necessary to imagine a further, separate debate, as Raven suggests in *Ibn Dāwūd al-İşbahānī* 5f.

19 Mānkdim, ShUKh 294, apu. ff.

20 See p. 213 below.

21 IM 93, 10f.; regarding Nāshī' see p. 160ff. below.

22 Ibn Abī 'Awn reports an argument between Abū Mujālid and a Manichaeen (*Al-ajwiba al-muskita* 147 no. 883, where the name must be corrected accordingly).

1 Catalogue of Works xxx, no. 61–62.